

УДК 330.341.1: 629.5
К 43

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУДНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

О. П. Кириченко, магістр, здобувач кафедри
економіки та організації виробництва

Національний університет кораблебудування, м. Миколаїв

Анотація. Розроблено авторську інтерпретацію та виконано уточнення базового поняття «інновація», а також сформульовано поняття «інноваційної діяльності суднобудівних підприємств».

Ключові слова: інновація, нововведення, інноваційна діяльність, суднобудівні підприємства, науково-технічний прогрес

Аннотация. Разработана авторская интерпретация и выполнено уточнение базового понятия «инновация», а также сформулировано понятие «инновационной деятельности судостроительных предприятий».

Ключевые слова: инновация, нововведение, инновационная деятельность, судостроительные предприятия, научно-технический прогресс

Abstract. Theoretical synthesis of foreign and native scientists studies on this issue led to the development and refinement of the author's interpretation of the basic «innovation» concept as well as to formulate the concept of «innovative activities of shipbuilding enterprises».

Keywords: innovation, novelty: innovation activities, shipbuilding enterprises, scientific and technological progress

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний етап розвитку національної економіки обумовлює безперервний пошук нових технологічних ідей, прискорення науково-технічного прогресу та впровадження нової або вдосконаленої техніки. Однією з пріоритетних цілей більшості країн світу є забезпечення довготривалого економічного зростання. Економічне зростання є результатом успішної діяльності підприємств усіх галузей національної економіки і залежить значною мірою від інноваційної діяльності підприємств. І оскільки національна економіка України перебуває на стадії формування ринкових відносин, питання поживлення інноваційної діяльності та залучення

досягнень науково-технічного прогресу на промислові підприємства набуває особливо-го значення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питаннями інноваційного розвитку, спрямованого на зростання обсягів виробництва продукції, підвищення конкурентоспроможності економіки, впровадження сучасних технологій займалися такі вітчизняні вчені, як В. Александров, О. Анчішкін, С. Валдайцев, В. Геєць, С. Глазьев, М. Кондратьев, В. Корнілов, О. Кузьмін, М. Стадник, А. Сухоруков, Л. Федулова, а також зарубіжні автори — П. Друкер, Г. Менш, Б. Санто, Б. Твісс, Й. Шумпетер та ін.

Суднобудування, як і інші галузі народного господарства нашої країни, постійно розвивається та вдосконалюється, для чого безпосередньо використовуються все більш у широких масштабах досягнення науки і техніки. Розвиваються та вдосконалюються всі елементи та сторони виробництва, на всіх рівнях та стадіях створення продукції. Найбільш значущими у справі підвищення ефективності виробництва та зростання продуктивності праці є розвиток та вдосконалення матеріальної бази виробництва, а також засобів перетворення предметів праці у готовий продукт. Процес безперервного розвитку та вдосконалення засобів і предметів праці, продукції, що виробляється, технології, організації виробництва, технічних засобів та систем управління на основі досягнень науки й техніки і є науково-технічний прогрес (НТП). Особливе місце у напрямку НТП займають науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, які проводяться в галузі з метою створення системи машин для механізації процесів обробки та збирання суднових конструкцій, виконання судноремонтних робіт, механізації внутрішньозаводського транспорту, а також механізації та автоматизації виробничих процесів у суднобудуванні [7, с. 275].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Поняття інновація, нововведення, інноваційний процес, інноваційна діяльність, інвестиції та багато інших упевнено ввійшли у повсякденне життя і діяльність підприємств та організацій різноманітних організаційно-правових та організаційно-економічних форм. Дивно, що ні в теоретичному аспекті, ні на практиці управління підприємствами до цієї пори не визначені єдині, загальноприйняті тлумачення основних понять інноваційного менеджменту.

МЕТА СТАТТІ — сформулювати авторську дефініцію поняття «інновації», виходячи з проаналізованих підходів до визначення сутності цього поняття.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інновації на сьогоднішній день складають основу конкурентоспроможності фірм,

галузей та цілих країн, сприяють завоюванню більших об'ємів на ринках збуту та закупівель шляхом освоєння нових, більш привабливих для споживача продуктів та послуг, що мають зовсім нові споживчі властивості.

У відповідній вітчизняній літературі, яка присвячена вивченню проблем інноватики, спостерігаються різноманітні погляди на сутність та зміст інновації, інноваційних процесів та інноваційної діяльності.

Зазначається, що перше найбільш повне розкриття сутності понять і категорій інноваційних процесів увів в економічну науку австрійський вчений-економіст Йозеф Шумпетер. У той час мова йшла ще не про інновації, а про «нові комбінації» [11, с. 153]. Це поняття, за Шумпетером, охоплює п'ять випадків: иготовлення продукції з новими властивостями; впровадження нового методу (способу) виробництва; освоєння нових ринків збуту; використання нового джерела сировини; проведення відповідної реорганізації виробництва.

У 30-х роках ХХ ст. Й. Шумпетер розглядав під поняттям «інновація» будь-яку можливу зміну, що відбувається внаслідок використання нових або вдосконалених рішень технічного, технологічного, організаційного характеру в процесах виробництва, постачання, збуту продукції і т. п.

Термін «інновація» походить від латинського слова «innovato», що означає оновлення або поліпшення. У загальному плані цей термін можна розуміти як особливу культурну цінність – матеріальну або нематеріальну, – яка в даний час і в даному місці сприймається як нова.

Інновація — це результат творчої та інвестиційної діяльності, спрямованої на розробку, виготовлення і поширення нових видів товарів, послуг і технологій, організаційних форм на рівні підприємства. Термін «інновація» став активно використовуватися в перехідній економіці як самостійно, так і для позначення ряду родинних понять: «інноваційна діяльність», «інноваційний процес», «інноваційне рішення» і т. п.

Хоча в економічній літературі і не спостерігається єдиного тлумачення поняття інно-

вації, проте можна виділити два підходи до розуміння цього терміна: вузький і широкий. Досить часто наукова література трактує інновації на підприємствах вузько, тільки з технічної точки зору. Вузький підхід ідентифікує інновацію з промисловим виробництвом, особливо з його новою технікою, технологією, виробами. До прихильників вузького підходу відносяться Н. Мончев, Л. Барюгін, Б. Твісс. Наприклад, Б. Твісс [9, с. 18] визначає інновацію як процес, у якому винахід або ідея набуває економічного змісту.

Автор дослідження вважає, що така інтерпретація інновацій є цілком справедливою і зрозумілою. Це можна обумовити наступними причинами:

досить швидко досягаються економічні результати від технічних інновацій порівняно з іншими інноваціями;

більш детальним і глибоким є науковий підхід до розробки проблеми зміни техніки, ніж до проблеми змін, що відбуваються в економіці;

виявлення значної ролі технічних змін в економічних процесах на підприємствах.

При широкому підході інновації розглядаються як новий продукт або послуга, спосіб їх виробництва, нововведення в організаційній, фінансовій, науково-дослідній та інших сферах. Так, Л.С. Бляхман під інновацією розуміє «прогресивну зміну продукту, техніки, технології та організації виробництва, в якій матеріалізується наукове знання» [1, с. 7]. Польський економіст М. Хучек у рамках цього широкого підходу пропонує визначати інновації в трьох значеннях: функціональному, атрибутивному і предметному [10, с. 62].

При функціональному підході акцент робиться на демонстрації інновацій як процесу свідомого здійснення змін у техніці, технології та організації праці. При атрибутивному підході інновація розглядається як одна з можливих реакцій підприємства на громадські потреби. Предметний підхід стосується цілої сукупності виробів, процедур і методів, які характеризуються певними рисами. Тут інновація виражається у впровадженні нового технічного процесу або нової процедури; в застосуванні нових

видів інструментів або нових принципів користування інструментом; застосуванні нового виду сировини або матеріалу.

П. Ф. Друкер [3] інновацію визначає як особливий інструмент підприємців, засіб, за допомогою якого вони використовують зміни як шанс здійснити новий вид бізнесу або послуг.

На наш погляд, саме визначення П. Ф. Друкера більш повно та якісно відображає сутність класичного визначення Й. Шумпетера, одночасно підкреслюючи необхідність практичної реалізації нового товару як умови ефективності розвитку виробництва.

На сьогодні багато дослідників вважає, що інновації слід розглядати як процес зміни стану того чи іншого об'єкта (системи). Зокрема, академік Ф. Валента визначає поняття «інновація» як «зміну в первісній структурі виробничого організму, тобто як перехід його внутрішньої структури до нового стану» [2]. На відміну від багатьох фахівців, Ф. Валента вважає інновацією зміни як з позитивними, так і з негативними соціально-економічними наслідками.

Вчений-економіст Б.Ф. Заблоцький визначає інновацію як процес формування нового мислення, створення, розробки, впровадження до виробничого використання і поширення нового технічного, товарного, системного, соціального, екологічного або іншого рішення (новації), що задовольняє певну виробничу, соціальну потребу чи якийсь національний інтерес [4, с. 51].

П. Завлін та О. Васильєв зазначають, що «в літературі зустрічається декілька підходів до визначення сутності інновації. Найпоширенішими є дві точки зору, коли в одному випадку нововведення вважається результатом творчого процесу у вигляді нової продукції, технології, методу тощо, в іншому — процесом введення нових виробів, елементів, підходів, принципів замість діючих» [5, с. 4]. Не маючи певних доводів та аргументів на користь вибору певного визначення інновацій, автори даної роботи зауважують, що їм «більше імпонує визначення інновації як результату творчого процесу...».

Найбільш вдало та змістовно поняття інновацій інтерпретує угорський вчений-

економіст Б. Санто. Він зазначає, що інновація є таким суспільно-техніко-економічним процесом, який шляхом практичного використання ідей і винаходів приводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій, а у випадку, якщо інновація орієнтована на економічну вигоду, прибуток, то її поява на ринку може принести додатковий прибуток [8, с. 34].

Проведений автором аналіз викладених вище визначень дозволяє зробити однозначний висновок про те, що більшість учених-економістів при дослідженні теорії інноваційного розвитку генеральну лінію вбачають у концепції Й. Шумпетера [11], який визначає відкриття, винахід нового пристрою або технології як початкову дію, а впровадження цього приладу або технології як завершальну дію, розглядаючи, таким чином, інновацію з погляду економічного використання, що означає створення нових ресурсів або використання по-новому вже існуючих.

Отже, в науковій літературі немає однозначного визначення поняття інновації. І ще одним підтвердженням цьому є визначення, що подається в Законі України «Про інноваційну діяльність» [6], який трактує інновації як «новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукцію або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери».

На наш погляд, установлення конкретного кола аспектів, що характеризують сутність будь-якого поняття, є вихідним моментом для формулювання цілей, задач, структури та обсягу подальших досліджень. Тому приділяємо таку значну увагу дослідженню сутності базового терміна «інновація».

На основі теоретичного вивчення та узагальнення понятійного апарату, термінології, теорії та досліджень вітчизняних і зарубіжних учених-економістів проблеми інноваційної діяльності за пропонувано уточнення та наступна авторська інтерпретація поняття інновацій, яка, на нашу думку, є найбільш аргументованою, змістовною та такою, що найбільш повною мірою харак-

теризує різноманітні аспекти, які відповідають сутності та змісту цього поняття як економічної категорії.

Отже, інновація являє собою матеріалізований кінцевий результат інвестиційної та творчої діяльності, підґрунтям якого є використання досягнень науки та попереднього досвіду, закономірного об'єктивного процесу вдосконалення суспільного виробництва і розвитку, створення, комерціалізації та впровадження у виробництво, а також інші сфери діяльності нових споживчих цінностей у вигляді товарів, продукції, виробів, техніки, технологій, організаційних та інших форм та засобів, які мають виключно нові споживчі властивості, що служать на користь задоволення конкретних суспільних потреб та існуючих потреб ринку, що забезпечує економію витрат.

Що стосується поняття інноваційної діяльності, то в даний час єдиного підходу до визначення інноваційної діяльності також немає, проте в економічній літературі існує безліч визначень цього поняття і всі вони в деякій мірі виправдовують себе, тому викладемо деякі з них, які, на нашу думку, є найбільш доцільними.

Отже, інноваційна діяльність — це процес перетворення наукових знань в інновацію, тобто послідовний ланцюг подій, у ході яких інновації визрівають від ідеї до конкретного продукту, технології або послуги і поширюються при практичному використанні.

Певна інтерпретація інноваційної діяльності дається Законом України «Про інноваційну діяльність», у якому інноваційною є така діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг [6].

Також інноваційна діяльність може бути визначена як діяльність зі створення, освоєння, поширення і використання інновацій.

Процес розробки і впровадження нових видів техніки, технологій, продукції, товарообміну узагальнено поняттям «інноваційна діяльність» не випадково, а закономірно, оскільки він відображає пошук засобів і методів підвищення продуктивної функції наці-

ональної праці й капіталу та ефективну функцію виробництва національного продукту.

Інноваційна діяльність підприємства спрямована перш за все на підвищення конкурентоспроможності продукції (послуг). Інновації створюють вартість і матеріальні багатства, спираючись на деяку форму змін, що формує при цьому новий попит, або вдаючись до нових способів заміщення основного капіталу та використання «зрілих ринків». Інновації сприяють переміщенню ресурсів у сферу більш високої продуктивності та прибутку.

Інноваційна діяльність у повному обсязі має комплексний, системний характер та охоплює такі види роботи, як пошук ідей, ліцензій, патентів, кадрів, організацію дослідницької роботи, інженерно-технічну діяльність, яка об'єднує винахідництво, раціоналізацію, конструювання, створення інженерно-технічних об'єктів, інформаційну та маркетингову діяльність. Усе це створює прогресивні умови для інноваційного розвитку та активізації інноваційних процесів. Отже інноваційна діяльність розглядається як сукупність робіт, що виконуються певними організаційними структурами: від зародження ідей, її розроблення і до комерціалізації в умовах конкуренції.

Дослідження інноваційної діяльності на суднобудівних підприємствах займають місце, відмінне від займаного раніше, відрізняються в даний час також їхні мета і функції. Тому дуже важливо зрозуміти, яким чином функціонує сучасний інноваційний процес, а також знати способи залучення в нього виробництва і ринку.

Інноваційна діяльність у суднобудуванні зростається під впливом низького платоспроможного попиту на науково-технічну продукцію як з боку держави, так і недержавного сектора економіки. В умовах жорстких обмежень попиту підприємства та організації галузі в першу чергу скорочують обсяги виробництва наукомісткої продукції, часто замінюючи її технічно більш простою і дешевою.

У даний час скорочення обсягів суднобудівного виробництва, зростання числа неплатоспроможних підприємств та організацій галузі суттєво змінили механізм управління інноваційними процесами, що вплинули на

темпи і характер науково-дослідних, дослідно-конструкторських, проектно-технологічних та експериментально-дослідних робіт, а також робіт з виробництва, експлуатації та утилізації суднової техніки, як основи економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності продукції суднобудування на внутрішньому та зовнішньому ринках.

ВИСНОВКИ

Виокремивши суднобудівну галузь як найбільш пріоритетну, пропонуємо визначити сутність інноваційної діяльності саме в цій галузі і безпосередньо інтерпретувати це поняття наступним чином. Отже, інноваційна діяльність у суднобудуванні — це діяльність, спрямована на використання та комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок для розширення та оновлення технологічної номенклатури і поліпшення якості суднобудівної продукції, що випускається, удосконалення технології її виготовлення з наступним упровадженням на суднобудівних підприємствах та ефективною реалізацією на внутрішньому та зарубіжному ринках.

Інноваційна діяльність у галузі суднобудування не може обмежуватися лише створенням нових засобів праці, технологічних процесів, методів організації та управління, нової суднобудівної продукції. Найважливішою складовою інноваційних процесів є трансформація перелічених елементів у складові виробничого технологічного процесу, в результаті чого досягається оновлення діючого виробництва, його технічної бази. Тому в широкому розумінні інноваційна діяльність включає в себе також передовий досвід, використання нововведень в інших сферах діяльності.

Пріоритет повинний бути у розвитку країни не на основі чинників виробництва та інвестицій, а в розвитку на основі активізації інноваційної діяльності у сфері найбільш пріоритетних базових наукоємних та високотехнологічних галузей народного господарства, якою є суднобудівна галузь. На сьогоднішній день вона є найбільш вагомим та прогресивним важелем розвитку національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Введение в менеджмент: Учеб. пособие. Бляхман Л.С., Галенко В.П., Минкин А.В. — С.Пб.: Изд-во СПбУЭФ, 1994.
- [2] *Валента Ф.* Управление инновациями. — М.: Прогресс, 1985.
- [3] *Друкер П.Ф.* Рынок: как выйти в лидеры. Практика и принципы. — М.: Бук Чэмбэр Интернэшнл, 1992. — 378 с.
- [4] *Заболоцький Б.Ф.* Економіка й організація інноваційної діяльності. — Л.: Вид. центр «Новий Світ-2000», 2007. — 454 с.
- [5] *Завлин П.Н., Васильев А.В.* Оценка эффективности инноваций. — М.: Бизнес-пресса, 1998. — 428 с.
- [6] Закон України «Про інноваційну діяльність» № 40-IV від 04.07.2002 // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 36. — С. 882-892.
- [7] *Петухов Р.М., Постнова Л.С.* Экономика судостроительной промышленности: Учеб. пособие. — Л.: Судостроение, 1984. — 328 с.
- [8] *Санто Б.* Инновация как средство экономического развития. — М.: Прогресс, 1990. — 296 с.
- [9] *Твисс Б.* Управление научно-техническими нововведениями: Сокр. пер. с англ. — М.: Экономика, 1989. — 271 с.
- [10] *Хучек М.* Инновация на предприятии и их внедрение. — М.: Луч, 1992.
- [11] *Шумпетер Й.А.* Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли капитализма и конъюнктуры). — М.: Прогресс, 1982. — 455 с.